

Ці Ян,

доктор релігієзнавства, викладач у школі ліберальної освіти

Гуанчжоуського коледжу технології та бізнесу

orcid.org/0000-0002-4435-0825

qiyangkay@gmail.com

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ КИЇВСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ АКАДЕМІЇ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ФІЛОСОФІЇ

У статті досліджено інтелектуальну традицію Київської православної богословської академії (КПБА) в контексті європейської релігійної філософії. Доведено, що філософська спадщина професорів академії має вагоме значення як для розуміння історичного розвитку, так і для сучасного осмислення культурних і філософських процесів в Україні.

Розглянуто методологічні підходи до інтерпретації філософської спадщини КПБА, що базуються на філософських рефлексіях ректора О. Трофимлюка й митрополита Епіфанія. Проаналізовано проблеми та виклики, пов'язані з формуванням сучасної української релігійної ідентичності, деконструкцією міфів «руського міра» й інтеграцією релігійного знання в широкий соціокультурний контекст. Для дослідження релігійної свободи як індикатора демократії та прав людини застосовано міждисциплінарний підхід, що поєднує історико-філософський, релігієзнавчий і соціологічний аналізи.

Проаналізовано ідею продовження традицій Києво-Могилянської академії в діяльності КПБА, яка є важливим центром релігійної освіти й науки. Окремо розглянуто сучасні етапи розвитку академії, її трансформацію під впливом Революції Гідності, а також підтримку військових капеланів під час воєнних дій в Україні. Приділено увагу науковій діяльності академії, зокрема виданню журналу «Труди Київської Духовної Академії» й новітньому проєкту «Церква і суспільство», що сприяє діалогу між церквою й сучасним суспільством.

Промови ректора О. Трофимлюка й митрополита Епіфанія аналізуються через призму релігієзнавчих концепцій, таких як сакралізація свободи, політизація релігії та інструменталізація віри. Виокремлено концепт «релігійної свободи» й проаналізовано його практичну реалізацію.

У висновках зазначено, що діяльність Київської православної богословської академії орієнтована на збереження традицій, адаптацію до сучасних викликів і розвиток діалогу між східною й західною культурними традиціями. Результати дослідження підкреслюють важливість подальшого вивчення й популяризації філософської спадщини КПБА для розвитку української релігійної та інтелектуальної традиції.

Ключові слова: релігійна філософія, релігійна свобода, філософська спадщина, релігієзнавство, релігійна ідентичність.

Qi Yang,

PhD of Religious Studies, Lecturer at the School of Liberal Education

of the Guangzhou College of Technology and Business

orcid.org/0000-0002-4435-0825

qiyangkay@gmail.com

INTELLECTUAL TRADITIONS OF THE KYIVAN ORTHODOX ACADEMY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN RELIGIOUS PHILOSOPHY

The article examines the intellectual tradition of the Kyiv Orthodox Theological Academy (hereinafter – KOTA) in the context of European religious philosophy. It is proved that the philosophical heritage of the academy's professors is important both for understanding the historical development and for the contemporary understanding of cultural and philosophical processes in Ukraine.

The methodological approaches to the interpretation of the philosophical heritage of the KPBA, based on the philosophical reflections of Rector O. Trofymliuk and Metropolitan Epifaniy, are considered. The problems and challenges related to the formation of a modern Ukrainian religious identity, deconstruction of the myths of the “Russian world” and integration of religious knowledge into the broader socio-cultural context are analyzed.

To study religious freedom as an indicator of democracy and human rights, an interdisciplinary approach combining historical, philosophical, religious studies, and sociological analyses is applied.

The author analyzes the idea of continuing the traditions of the Kyiv-Mohyla Academy in the activities of the KPBA, which is an important center of religious education and science. The current stages of the Academy's development, its transformation under the influence of the Revolution of Dignity, as well as the support of military chaplains during the military actions in Ukraine are considered separately. Attention is paid to the scientific activities of the academy, in particular the publication of the journal "Proceedings of the Kyiv Theological Academy" and the newest project "Church and Society", which promotes dialogue between the church and modern society.

The speeches of Rector O. Trofymliuk and Metropolitan Epifaniy are analyzed through the prism of religious studies concepts such as the sacralization of freedom, the politicization of religion, and the instrumentalization of faith. The concept of "religious freedom" is distinguished and its practical implementation is analyzed.

The conclusions indicate that the activities of the Kyiv Orthodox Theological Academy are focused on preserving traditions, adapting to modern challenges, and developing a dialogue between Eastern and Western cultural traditions. The results of the study emphasize the importance of further studying and popularizing the philosophical heritage of the KPBA for the development of the Ukrainian religious and intellectual tradition.

Key words: religious philosophy, religious freedom, philosophical heritage, religious studies, religious identity.

Актуальність теми дослідження. Історико-філософські розвідки останнього десятиліття виявляють низку унікальних теоретико-методологічних викликів, які постають перед науковцями, що вивчають історію академічної філософії. У контексті сучасних геополітичних викликів важливим є збереження й розвиток української релігійної та культурної ідентичності (Піщанська, 2024).

Культурна парадигма XX–XXI століть формувалася через взаємодію досягнень греко-слов'янського та латинського світу, створюючи основу для багатогранної й поліфонічної української культури. Київська православна богословська академія (далі – КПБА), активно долучаючись до суспільних процесів через підтримку студентства під час Революції Гідності, допомогу військовим капеланам і благодійну діяльність, демонструє роль релігійних інституцій у сучасному світі. Водночас її діяльність відображає ширший суспільний запит на діалог між східними й західними культурними традиціями, що потребує осмислення, адаптації та поєднання культурних надбань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання релігійної православної освіти як важливого чинника духовного розвитку висвітлено в працях В. Бондаренка (Бондаренко, 2013) та В. Єленського (Єленський, 2002). Сучасний стан православної духовної освіти в Україні, а також шляхи інтеграції богословських освітніх закладів у загальнонаціональну систему аналізуються в дослідженні І. Дробота й А. Вусатюка (Дробот, Вусатюк, 2013). Роль богословської освіти у формуванні та зміцненні

громадянського суспільства розглядається в праці Т. Тхоржевської (Тхоржевська, 2006). Вплив воєнних дій на трансформацію релігійного життя українців висвітлено в роботі Л. Филипович та А. Колодного (Филипович, Колодний, 2024). Концепту «свобода совісті» та його сутності в сучасних релігієзнавчих дослідженнях присвячена наукова розвідка М. Нестерової (Нестерова, 2022).

Зауважимо, що кількість наукових досліджень і джерел, присвячених сучасному стану КПБА, є обмеженою. Крім аналізу наукових напрацювань, для підготовки статті використані матеріали офіційного вебсайту КПБА й тези доповідей XIII Міжнародної наукової конференції «Православ'я в Україні», присвяченої 10-й річниці Революції Гідності.

Метою статті є аналіз інтелектуальних традицій КПБА в контексті європейської релігійної філософії.

Методологія дослідження полягала у вивченні діалогу культурних впливів, їхніх точок перетину, суперечностей і взаємодії крізь призму унікального людського життя. У процесі наукового дослідження застосовано широкий спектр загальнонаукових методів пізнання, серед яких – абстрактно-логічний і порівняльний аналіз, індуктивний і дедуктивний підходи, а також конкретизація й формалізація. Особливу роль відіграли методи аналізу й синтезу, що допомогли розкрити специфіку об'єкта дослідження та визначити основні елементи, які формують його сутність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна завжди розвивалася в межах широкого

європейського простору, що забезпечувало їй доступ до численних ідей і вчень, які мали вплив у Європі. Однак російський імперіалізм, а згодом і комуністична ідеологія значно ускладнювали впровадження й розвиток багатьох важливих філософських ідей. Попри значну роль елліністичної спадщини та відчутний вплив візантійських традицій в освітньому процесі, західна академічна думка, що ґрунтувалася на творах Арістотеля й Фоми Аквінського, переважно залишалася в латентному стані й не отримала широкого визнання.

Після здобуття незалежності КПБА опинилася перед трьома складними викликами: подоланням наслідків радянського атеїзму, відновленням східнохристиянської традиції та інтеграцією в європейську інтелектуальну спільноту. Останні три десятиліття її діяльності стали прикладом глибинного онтологічного пошуку, що охоплює не лише автентичне відтворення східнохристиянської традиції, а й утвердження українського релігійного дискурсу. КПБА перетворилася на простір взаємодії між трансцендентальними засадами європейської філософії та місцевим релігійним досвідом, формуючи унікальну феноменологію буття.

КПБА посідає провідне місце серед закладів вищої духовної освіти України. Випускники академії можуть обіймати різноманітні професійні посади, зокрема священнослужителів, військових і медичних капеланів, співробітників синодальних і єпархіальних управлінь, регентів церковних хорів, викладачів закладів середньої та професійної освіти, а також науковців. Ректором КПБА є доктор богословських наук, професор, протоієрей О. М. Трофимлюк. До структури академії належить богословський факультет із кількома спеціалізованими кафедрами: кафедра богослов'я, кафедра Священного Писання, кафедра церковно-практичних дисциплін і регентське відділення. Така структура сприяє розвитку теологічної науки та практичному застосуванню знань, забезпечуючи підготовку висококваліфікованих фахівців для духовної та суспільної діяльності (Історія КПБА, 2025).

У складний період становлення Київської семінарії, а пізніше й академії ректором закладу був архімандрит Данило Чокалюк (1991–2000). Після Харківського зібрання 1992 року, що

призвело до розподілу Української Православної Церкви, архімандрит Данило, викладачі та студенти закладу залишилися вірними своєму архієрею й доктринальному курсу на автокефалію, визначеному на Помісному Соборі 1991 року.

КПБА є унікальним інтелектуальним середовищем, де органічно переплітаються східнохристиянська духовна традиція й елементи європейської філософії. Її історія – це понад три століття безперервного діалогу різних інтелектуальних традицій, що й нині збагачує сучасний філософсько-релігійний дискурс.

Витоки філософської освіти в академії беруть початок із діяльності Києво-Могилянської академії XVII–XVIII століття, яка спиралася на три основні інтелектуальні джерела: візантійську патристику, латинську схоластику й українське барокове мислення. Уже тоді формувався складний і багатошаровий синтез, який став характерною ознакою цього інтелектуального простору.

Показово, що вже з XIX століття значну частину бібліотеки академії становили праці західноєвропейських філософів. Особливий вплив мала німецька класична філософія: ідеї І. Канта й Г. В. Ф. Гегеля відігравали важливу роль, хоча й переосмислювалися крізь призму православної теології. Подібна тенденція простежувалася й щодо модерної та постмодерної європейської думки, зокрема концепцій Ф. Ніцше, які стикалися з ідеологічним спротивом як з боку православної традиції, так і пізніше з боку комуністичної доктрини. Водночас учення Ф. Аквінського стало вагомим джерелом інтелектуального розвитку, хоч і зазнало адаптації. Академічні інституції інтегрували його ідеї через своєрідну «православну переробку», що давало змогу органічно вписати їх у місцевий філософсько-богословський контекст.

Варто зазначити, що в КПБА розвивалася ідея «філософії серця», найяскравішим представником якої був Григорій Сковорода. Вона сприймалася більш зрозумілою та близькою для більшості українських мислителів, ніж схоластичні напрями західної філософії. Це зумовлено двома основними чинниками. Перший – об'єктивний, що пов'язаний із географічною віддаленістю й політичною залежністю, про які вже йшлося. Другий – суб'єктивний, що виявляється в національній любові до пісень

і глибокій прив'язаності до народних традицій. Саме ці чинники сформували основу для розвитку української філософської думки в КПБА. Водночас, попри зазначені обставини, західна філософія залишила свій вплив на різних етапах становлення академії.

Цікавим джерелом дослідження є опубліковане інтерв'ю з Владикою Данилом, у якому він згадував період свого викладання в КПБА: «Коли я опікувався теологічним відділенням, тоді ми виховали гарних богословів... КДБ хотіло мене винайняти на роботу до них. Почали мені казати, аби я йшов на співпрацю. Сказати ні – стаєш ворогом Радянського Союзу. Я вдаю, що не розумію, чого він хоче, щось заговорив. І мені думка якась каже: «Я знаю, Кому я вже себе визначив». Це була думка саме в кризовий момент. Не моя, але я за неї вчепився та й кажу Небу: «Дякую». Я так був переляканий тою думкою. Звідкись вона взялася. Злий дух мені таку думку не сказав. Ісус Христос казав: «Це не ти здатний. Це Отець Небесний відкрив тобі» (Козьмич, 2021).

Такою була відповідь на тиск Москви після Харківського «собору». Згодом відбулося обрання митрополита Володимира Сабодана, який посприяв формуванню двох церковних структур. Кожна із цих структур мала свої навчальні заклади: один здійснював діяльність на території Києво-Печерської Лаври, а інший – у стилобаті Свято-Андріївської церкви.

У 1992 році Київська семінарія УПЦ Київського Патріархату продовжила свою діяльність у стилобаті Свято-Андріївської церкви. Покровителем цієї духовної школи вважається апостол і євангеліст Іоанн Богослов. Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет зазначав, що навчання в Академії, яка функціонувала в Андріївській церкві, стало продовженням лаврської традиції.

Відродження академічної думки в пострадянський період було спрямовано на деконструкцію як марксистських, так й імперських наративів. Цей процес відбувався в діалектичній взаємодії: з одного боку, існувало прагнення повернутися до патристичних джерел, осмислених як своєрідний «передджерельний досвід» у розумінні Карла Ясперса, з іншого – постала необхідність активного діалогу із сучасною західною філософією.

У 1999 році навчальні процеси були перенесені до відродженого Свято-Михайлівського

Золотоверхого монастиря, який став не лише місцем освіти, а й важливим простором для духовного життя чернечої громади. Особливу роль у відродженні духовної школи відіграли Святійший Патріарх Філарет – перший ректор академії. У 2003 році було відновлено видання праць Київської духовної академії «Труди КДА».

Особливого значення КПБА набула під час Револуції Гідності. Свято-Михайлівський Золотоверхий собор став прихистком для постраждалих, а академічний храм перетворився на пункт надання невідкладної медичної допомоги. Студенти й викладачі активно долучалися до організаційної роботи, демонструючи солідарність і відвагу в критичні моменти. Феномен «капеланської філософії», що сформувався в сучасному академічному середовищі, привертає значну увагу дослідників. Він є унікальним синтезом екзистенціальної феноменології, зокрема в інтерпретації Поля Рікюра, із прагматичним досвідом війни. У цьому контексті простежується перехід від абстрактного «Dasein» у філософії Гайдеггера до конкретного «Тут-і-Зараз», що є визначальним для «фронтного богослов'я».

Одним із головних ресурсів для формування майбутніх богословів є бібліотека КПБА, яка постійно оновлюється й містить понад 30 тисяч одиниць, зокрема унікальні раритетні видання. Особливу цінність становлять книжкові колекції, подаровані меценатами, науковцями й парафіянами.

Важливим етапом новітньої історії українського православ'я стало проведення 15 грудня 2018 року Об'єднавчого Собору Православних Церков України, у межах якого створено єдину помісну автокефальну Православну Церкву України. Ця подія стала важливим свідченням єднання православної спільноти й закріпила новий етап розвитку церковного життя в країні.

Наукова діяльність академії втілена у виданні фахового журналу «Труди Київської Духовної Академії», захистах дисертаційних досліджень і проведенні міжнародних конференцій. Одним із важливих проєктів став журнал «Церква і суспільство», презентований 1 вересня 2023 року, який є платформою для аналізу актуальних питань буття Церкви. Його основна мета – продовження видавничих традицій духовної школи та сприяння діалогу між церквою й сучасним

суспільством. Видання характеризується актуальністю й унікальністю, адже пропонує відповіді на сучасні виклики в доступній і зрозумілій формі. Журнал створює простір для відкритої та щирої дискусії, зосередженої на важливих, а подекуди й проблемних питаннях, зокрема внутрішніх викликах, що постають перед церквою.

У першому випуску журналу, який отримав назву «Десять тез до календарної реформи», зібрано десять статей, що висвітлюють різні аспекти впровадження нового календаря Православною Церквою України (далі – ПЦУ) та Українською Греко-Католицькою Церквою (далі – УГКЦ). Священнослужителі наголосили на довгоочікуваності календарної реформи, яка обговорюється вже близько ста років – з 1923 року, коли на міжправославній нараді в Константинополі було запропоновано перехід на новоюліанський календар. Сьогодні більшість – 10 із 15 автокефальних православних церков – уже функціонують за цим календарем (Новий Науково-Публіцистичний Часопис, 2023).

КПБА є носієм давніх традицій Київської духовної школи, поєднуючи духовність і служіння інтересам Українського православ'я. Богословська наука в Академії базується на взаємодії філософії та інших гуманітарних дисциплін, водночас ґрунтуючись на текстах Священного Писання й Священного Передання. Вона розвиває власну дослідницьку методологію та термінологію в галузях біблійного богослов'я, догматики, літургійного богослов'я та літургії, патристики (патрології), агіології й агіографії, морального богослов'я, пастирського богослов'я, апологетики, церковної історії, канонічного права, сакрального мистецтва й пастирської практики. Такі дослідження сприяють глибшому розумінню богослов'я раннього християнства, середньовічного періоду й сучасності, а також різноманітних теологічних концепцій і течій, що вплинули на культурний і суспільний розвиток як в Україні, так і в усьому світі.

У ХХІ столітті КПБА стала сучасним осередком розвитку богословських досліджень. Серед основних напрямів і підходів можна виокремити феноменологію (у традиції Гуссерля та Шелера), яка аналізує ідею релігійного досвіду; герменевтику (зокрема, на основі ідей

Гадамера), що спрямована на переосмислення священних текстів; і соціологію релігії (за ідеями М. Вебера й Е. Дюркгейма), яка допомагає глибше розуміти зв'язки Церкви та суспільства. Ці підходи відображені в публікаціях журналу «Труди КДА», де дослідження поєднують богословські традиції з досягненнями сучасних філософських парадигм. Наприклад, учення Григорія Палами в одному з номерів аналізується через феноменологічний погляд на релігійний досвід.

Для висвітлення сучасних інтелектуальних традицій КПБА звернімося до доповіді ректора Олександра Трофимлюка на відкритті XIII Міжнародної наукової конференції «Православ'я в Україні», присвяченої 10-й річниці Революції Гідності. Він зазначив, що вже 13 років Академія є майданчиком для цього важливого форуму, який об'єднує дослідників з різних галузей знань. Попри драматичні події Революції, глобальну пандемію та війну Росії проти України, інтелектуальна праця й розвиток української богословської науки тривають.

Ректор підкреслив важливість спільних зусиль богословів, філософів, політологів, істориків та інших фахівців, які руйнують московські міфи про належність нашої традиції до «руського миру». Він також указав на значення Революції Гідності й християнських символів милосердя й гідності, а також повідомив, що Україна посіла друге місце у Світовому індексі благодійності. Більше ніж 80% військових капеланів делеговано Православною Церквою України, а Об'єднавчий собор і Томос про автокефалію стали важливими етапами в історії Церкви. Ректор висловив сподівання, що конференція стане платформою для обговорення важливих аспектів історії та духовного розвитку України (Слово ректора, 2023).

Промова ректора відображає інтеграцію релігійного знання в ширший інтелектуальний контекст соціальних наук, що є важливою ознакою сучасного релігієзнавства. Він наголошує на стійкості релігійних інституцій і їхній здатності адаптуватися до складних обставин і викликів. Цю стійкість можна трактувати як релігійний опір, що робить спільноту активним суб'єктом суспільних процесів, здатним протистояти зовнішньому тиску, зберігаючи свою ідентичність. КПБА є інституцією, яка не лише зберігає знання, а й формує новий підхід

до розуміння релігійної ідентичності в Україні. У міркуваннях О. Трофимлюка також виокремлюється основа соціальної теології, що вбачає в релігії активну силу, здатну впливати на трансформаційні процеси в суспільстві.

Варто також зауважити, що Академія постійно отримує підтримку від свого почесного ректора, Блаженнішого митрополита Епіфанія, який бере участь у спільних молитвах академічної спільноти на початку й завершенні навчального року, а також під час святкових заходів. Завдяки його фінансовій підтримці Академія видає численні наукові та науково-популярні публікації з богослов'я та церковної історії. Митрополит Епіфаній по праву вважається головним опікуном і покровителем Академії.

Для аналізу інтелектуальної традиції КПБА звернімося до промови митрополита Епіфанія на конференції щодо питань свободи релігії в Лондоні. Він зазначив, що свобода – це не лише теоретична категорія богословського, правового чи філософського характеру: «Свобода – це реальність, за яку український народ змушений щоденно платити надзвичайно високу ціну. Ця жертва є співзвучною з історичним досвідом Великої Британії понад вісімдесят років тому, коли її народ також боровся за свою свободу в жорстокій боротьбі з тиранією нацизму» (Виступ митрополита Епіфанія, 2023). Митрополит зауважив, що глибоко вірить у перемогу й для України, адже правда на нашому боці. Там, де є правда, там є і Бог, а з Богом – неминуча перемога.

Митрополит Епіфаній підкреслив, що сьогодні росія прагне презентувати себе захисником «традиційних релігійних цінностей», але натомість через обмеження свободи віросповідання й використання релігійних організацій для поширення тоталітарної політики вона глибоко компрометує ці цінності. Зазначив, що обмеження кремлем свободи релігії разом із порушенням інших свобод є тривожним сигналом про глобальне загострення проблем із дотриманням прав людини в росії. Наголосив на необхідності моніторингу ситуації, широкому висвітленні конкретних випадків.

Промова митрополита Епіфанія містить філософську основу, яка інтегрує духовні, політичні й соціальні аспекти свободи. Релігійна свобода, на його думку, є не лише правом, а й сакральною цінністю, що потребує захисту.

Важливим є також виокремлення ідеї релігійного досвіду, яка є центральною проблемою феноменології релігії, що досліджує сакральні аспекти людського буття та її активну участь у процесі створення майбутнього.

Митрополит Епіфаній критикує дії російської влади, яка обмежує релігійну свободу й використовує культурні та релігійні інститути для просування своєї ідеології. Промова також торкається основ філософії екзистенціалізму, згідно з якою свобода є не лише правом, а й відповідальністю, що вимагає активної боротьби за свої переконання. Ідея свободи, що звучить у промові митрополита, має коріння в європейській філософії епохи Просвітництва, зокрема в працях таких мислителів, як Іммануїл Кант і Жан-Жак Руссо, які розглядали свободу як основоположне право людини, на якому будуються мораль і суспільний лад.

Наголошуючи на значенні релігійної свободи як індикатора стану демократії та поваги до гідності людини, митрополит Епіфаній підкреслює, що в Росії обмеження релігійних прав є частиною більш широкої тенденції до авторитаризму, де релігія стає інструментом легітимації влади. Це є важливим аспектом, оскільки релігійна свобода має глибокий зв'язок із демократичними цінностями, зокрема правами людини та свободою слова.

Проводячи паралелі з ідеями видатних західних філософів, таких як Юрген Габермас, який у «Теорії комунікативної дії» наголошував, що свобода слова є основою демократії, ми бачимо, що суспільні рішення мають ухвалюватися через раціональне обговорення й діалог. Свобода слова не є просто привілеєм, дарованим суспільству, а важливим інструментом для його вдосконалення. Митрополит Епіфаній також вважає, що в сучасному світі, особливо в періоди криз, питання свободи слова набуває особливого значення. Два роки повномасштабної війни, які пережила наша країна, чітко показали, що коли суспільство об'єднується заради спільної мети, як-от досягнення перемоги, колективні інтереси природно виходять на передній план, іноді навіть домінуючи над індивідуальними поглядами.

Проте важливо пам'ятати, що суспільне благо не передбачає жорсткої уніфікації думок, а, навпаки, ґрунтується на різноманітності позицій і бачень, які не суперечать усталеним

моральним і правовим нормам. Якщо загальне поняття свободи спрямовано на досягнення загального добра, то свобода слова як її конкретний вияв виконує ту саму функцію – сприяє вдосконаленню суспільних ідей, їх критичному аналізу й переосмисленню.

Саме тому свобода слова не є лише самоцінністю, а виконує важливу суспільну місію – стимулює розвиток і прогрес. Однак цей процес можливий лише в межах моральних та інституційних норм. Дотримання таких умов гарантує, що свобода слова не лише надихатиме, а й стане реальним інструментом суспільного поступу, поєднуючи ідеальну та практичну значущість.

У цьому контексті філософи КПБА активно осмислюють актуальні виклики, а саме: методологічний – пошук балансу між апологетикою та критичним аналізом релігійних текстів; інституційний – інтеграція в європейський освітній простір зі збереженням національної ідентичності; соціальний – формування відповіді на секулярні виклики сучасності. З огляду на це, проєкт «Церква і суспільство» є спробою знайти нові форми комунікації, зокрема через запозичення європейського досвіду публічного богослов'я (public theology).

Перспективним напрямом розвитку для КПБА є створення власного підходу до «посткритичної» філософії релігії. Ідеться про спосіб мислення, який поєднує радикальну критичність із вірністю традиції, а феноменологічну редукцію – з онтологічною відповідальністю. Це складний шлях, що вимагає не лише глибокого знання європейської філософської

спадщини, а й сміливості для її творчого переосмислення в умовах сучасної України.

Висновки. Філософська спадщина КПБА відіграє важливу роль у розвитку української філософської думки, зокрема через поєднання східних і західних традицій. Філософські рефлексії професорів КПБА стали інтелектуальним мостом між цими традиціями, формуючи унікальний підхід до осмислення релігійної свободи, духовності й суспільного розвитку.

Після повномасштабного вторгнення Росії в лютому 2022 року Україна зіткнулася з новими викликами, що торкнулися й богословської освіти. КПБА не лише адаптується до нових умов, а й продовжує виховувати покоління вірних богословів, архіпастирів і пастирів, для яких служіння Церкві нерозривно пов'язано з патріотизмом і відданістю своїй батьківщині.

Сьогодні КПБА є не лише провідним навчальним закладом, а й важливим науковим осередком, діяльність якого визнається далеко за межами України. Відроджена академія продовжує свій розвиток, зберігаючи духовні традиції та водночас активно інтегруючись у світовий інтелектуальний простір.

Результати дослідження підкреслюють необхідність подальшого вивчення сучасного стану київської академічної філософії, зокрема через порівняльний аналіз її здобутків із філософською спадщиною інших православних академій. Важливим завданням також залишається переосмислення й популяризація праць професорів КДА, які досі залишаються маловідомими широкій аудиторії та науковій спільноті.

Список використаних джерел:

Бондаренко, В. (2013). Зближення світської й духовної шкіл в Україні: вимога часу та межі можливого. *Релігійно-інформаційна служба України : вебсайт*. URL: http://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/50975/.

Виступ митрополита Епіфанія на конференції з питань свободи релігії (Лондон, Великобританія) (2023). *Православ'я в Україні: Збірник статей «До 10-річчя Революції Гідності»*. Київ; Кам'янець-Подільський. С. 9–10. URL: https://drive.google.com/file/d/15z_z1oE8shlczde_JMvdtNM6egvgoDAu/view.

Дробот, І. І., Вусатюк, А. О. (2013). Духовна освіта в Україні: сучасний стан, історія, традиції та перспективи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 6: Історичні науки*, 10, 238–249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_6_2013_10_27.

Еленський, В. Є. (2002). Релігія після комунізму. Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформацій центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова. 419 с.

Історія КПБА та сучасність (2025). *Київська православна богословська академія: вебсайт*. URL: <https://kpba.edu.ua/istoriia-ta-suchasnist/>.

Козьмик, В. (2021). Не всяку колоду треба докочувати до кінця (інтерв'ю з Владикою Данилом, митрополитом Чернівецьким і Буковинським). *Київська православна богословська академія: вебсайт*. URL: <http://kyiv-pravosl.info/2021/03/12/ne-vsyaku-kolodu-treba-dokochuvaty-do-kintsya-intervyu-z-vladykoyu-danylom-mytropolym-chernivetskim-i-bukovynskym/>.

Нестерова, М. І. (2023). Особливості реалізації свободи релігії в умовах сучасних викликів. *СОФІА. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник*, 21(1), 51–54. <https://doi.org/10.17721/sophia.2023.21.13>.

Новий Науково-Публіцистичний Часопис «Церква і суспільство»: Духовність та Діалог у Сучасному Світі. (2023). *Патріархія: вебсайт*. URL: <https://patriarchia.org.ua/news/novyj-naukovo-publicystychnyj-chasopys-czerkva-i-suspilstvo-duhovnist-ta-dialog-u-suchasnomu-sviti/>.

Піщанська, В. (2024). Специфіка естетичного у формуванні сучасної української культури. *Культурологічний альманах*, 2, 373–379. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.2.46>.

Слово ректора Київської православної богословської академії протоієрея Олександра Трофимлюка на відкритті XIII Міжнародної наукової конференції «Православ'я в Україні», присвяченої 10-й річниці Революції Гідності. (2023). *Православ'я в Україні: Збірник статей «До 10-річчя Революції Гідності»*. Київ; Кам'янець-Подільський. С. 14–16. URL: https://drive.google.com/file/d/15z_z1oE8shlczde_JMvdtNM6egvgoDAu/view.

Тхоржевська, Т. Д. (2006). Розвиток теорії та практики виховання дітей на засадах православної моралі в історії педагогіки України: автореф. дис. ... докт. пед. наук. Київ, 2006. 36 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1852/Tkhorzhevskaya.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (дата звернення 23.03.2025).

Филипович, Л., Колодний, А. (2024). Вплив російсько-української війни на трансформації релігійного життя України. *Буковинський богословський вісник*, 3, 87–95. DOI: 10.37406/3041-1378/2024-3-11.

References:

Bondarenko, V. (2013). Zblyzhennia svitskoi y dukhovnoi shkil v Ukraini: vymoha chasu ta mezhi mozhlyvoho [The convergence of secular and religious schools in Ukraine: the demand of the time and limits of the possible]. *Relihiino-informatsiina sluzhba Ukrainy: vebсайт – Religious Information Service of Ukraine: website*. Retrieved from: http://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/50975/ [in Ukrainian].

Vystup Mytropolyta Epifaniia na konferentsii z pytan svobody relihii (London, Velykobrytaniia) [Speech of Metropolitan Epifaniy at the Conference on Religious Freedom (London, Great Britain)]. (2023). *Pravoslavia v Ukraini: Zbirnyk statei «Do 10-richchia Revoliutsii Hidnosti» – Orthodoxy in Ukraine: Collection of articles «To the 10th anniversary of the Revolution of Dignity»* (pp. 9–10). Kyiv; Kamianets-Podilskyi. Retrieved from https://drive.google.com/file/d/15z_z1oE8shlczde_JMvdtNM6egvgoDAu/view [in Ukrainian].

Drobot, I., & Vusatiuk, A. (2013). Dukhovna osvita v Ukraini: suchasnyi stan, istoriia, tradytsii ta perspektyvy [Spiritual education in Ukraine: current state, history, traditions and prospects]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 6: Istorychni nauky – Scientific journal of the National Polytechnic University named after M. P. Dragomanov. Series 6: Historical Sciences*, 10, 238–249. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_6_2013_10_27 [in Ukrainian].

Yelenskyi, V. (2002). Relihiia pislia komunizmu. Relihiino-sotsialni zminy v protsesi transformatsii tsentralno- i skhidnoievropeyskykh suspilstv: fokus na Ukraini [Religion after Communism: Religious and Social Changes in the Transformation Process of Central and Eastern European Societies: Focus on Ukraine]. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].

Istoriia KPBA ta suchasnist [History of KPBA and Modernity]. (2025). *Kyivska pravoslavna bohoslovska akademiia: vebсайт – Kyiv Orthodox Theological Academy: website*. Retrieved from: <https://kpba.edu.ua/istoriia-ta-suchasnist/> [in Ukrainian].

Kozmyk, V. (2021). Ne vsyaku kolodu treba dokochuvaty do kintsya (interv'yuz z Vladykoyu Danylom, mytropolytom Chernivetskyim i Bukovynskym) [Not Every Log Needs to Be Rolled to the End (Interview with Bishop Danylo, Metropolitan of Chernivtsi and Bukovyna) *Kyivska pravoslavna bohoslovska akademiia: vebсайт – Kyiv Orthodox Theological Academy: website*. Retrieved from: <http://kyiv-pravosl.info/2021/03/12/ne-vsyaku-kolodu-treba-dokochuvaty-do-kintsya-intervyu-z-vladykoyu-danylom-> [in Ukrainian].

Nesterova, M. I. (2023). Osoblyvosti realizatsii svobody relihii v umovakh suchasnykh vyklykiv [Peculiarities of the implementation of freedom of religion in the context of modern challenges]. *SOFIA. Humanitarno-relihiieznnavchyi visnyk – SOFIA. Humanitarian and religious studies bulletin*, 21(1), 51–54. <https://doi.org/10.17721/sophia.2023.21.13>.

Novyi Naukovo-Publitsystychnyi Chasopys «Tserkva i suspilstvo»: Dukhovnist ta Dialoh u Suchasnomu Sviti [New Scientific and Journalistic Journal “Church and Society”: Spirituality and Dialogue in the Modern World]. (2023). *Patriarkhiia: vebсайт – Patriarchate: website*. Retrieved from: <https://patriarchia.org.ua/news/novyj-naukovo-publicystychnyj-chasopys-czerkva-i-suspilstvo-duhovnist-ta-dialog-u-suchasnomu-sviti/> [in Ukrainian].

Pishchanska, V. (2024). Spetsyfika estetychnoho u formuvanni suchasnoi ukrainskoi kultury [The specifics of the aesthetic in the formation of modern Ukrainian culture]. *Kulturolohiichniy almanakh – Cultural Almanac*, 2, 373–379. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.2.46> [in Ukrainian].

Slovo rektora Kyivskoi pravoslavnoi bohoslovskoï akademii protoiereia Oleksandra Trofimliuka na vidkrytti XIII Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii «Pravoslavia v Ukraini», prysviachenoi 10-i richnytsi Revoliutsii Hidnosti [Speech

of the Rector of Kyiv Orthodox Theological Academy, Archpriest Oleksandr Trofimliuk, at the Opening of the XIII International Scientific Conference «Orthodoxy in Ukraine», Dedicated to the 10th Anniversary of the Revolution of Dignity]. (2023). *Pravoslavia v Ukraini: Zbirnyk statei «Do 10-richchia Revoliutsii Hidnosti» – Orthodoxy in Ukraine: Collection of articles «To the 10th anniversary of the Revolution of Dignity»* (pp. 14–16). Kyiv; Kamianets-Podilskyi. Retrieved from: https://drive.google.com/file/d/15z_z1oE8shlczde_JMvdtNM6egvgoDAu/view [in Ukrainian].

Tkhorzhevskaya, T. (2006). Rozvytok teorii ta praktyky vykhovannia ditei na zasadakh pravoslavnoi morali v istorii pedahohiky Ukrainy [The Development of the Theory and Practice of Childhood Education on the Basis of Orthodox Morality in the History of Ukrainian Pedagogy]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv. Retrieved from: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1852/Tkhorzhevskaya.pdf?sequence=3&isAllowed=y> [in Ukrainian].

Filipovych, L., & Kolodnyi, A. (2024). Vplyv rosiisko-ukrainskoi viiny na transformatsii relihiynoho zhyttia Ukrainy [The Impact of the Russian-Ukrainian War on Transformations of Religious Life in Ukraine]. *Bukovynskyi bohoslovskyi visnyk – Bukovina Theological Bulletin*, 3, 87–95. DOI: 10.37406/3041-1378/2024-3-11 [in Ukrainian].